

numerari de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. Aquest acte es va convertir en un esdeveniment ciutadà i cultural, ja que es tractava del primer parlament en català que s'hi feia des de la guerra. Sense abandonar els treballs científics i de divulgació, el doctor Alsina va ser un actiu president de l'Institut d'Estudis Catalans, de l'Associació Catalana de Nefrologia, i de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. Cal destacar d'aquesta època la represa dels congressos de metges i biòlegs de llengua catalana l'any 1976, la participació en el Congrés de Cultura Catalana l'any 1977 i en el Diccionari enciclopèdic de medicina de la Fundació Enciclopèdia Catalana.

Casassas repassa exhaustivament les activitats de Josep Alsina en favor d'una medicina humanitzada i preventiva i de la pervivència de la llengua i la cultura catalanes, tot situant-nos en els temps viscuts, en els canvis socials que s'esdevenen. Recull també les nombroses distincions rebudes en reconeixement a la tasca portada a terme, entre les quals destaca, l'any 1982, la Creu de Sant Jordi. I no oblidia dedicar pàgines a la família, l'amistat, l'afecció a la lectura (en especial les obres de Josep Pla) i la música, el gust pels viatges i les arrels palafrugellenques, aspectes tant o més essencials per la vida del doctor Alsina que el seu treball.

El llibre es completa amb una selecció de fotografies familiars i d'actes oficials, una taula cronològica, un índex onomàstic i un recull de textos corresponents a treballs i conferències del biografat que ens permeten fruit de frases precises i arrodonides, com aquesta:

«Aprofitem doncs el lleure com fem ara festejant el que sigui, per tal d'obtenir un vida plena, si entenem per vida tenir l'orella atenta, el cor obert i l'esperit receptiu a tota la bondat que duen els homes i les coses, per molt amagada que sigui de vegades» (Pregó de les XIX Festes de Primavera. Palafrugell, 30 de maig de 1981). Acabada la lectura, és inevitable arribar a la mateixa conclusió que se'ns proposa en el títol del llibre: la llarga i ben aprofitada vida de Josep Alsina i Bofill és un exemple.

M. Concepció Saurí

El país, dos mil anys enrere

CASAS, Josep; CASTANYER, Pere;
NOLLA, Josep Maria; TREMOLEDA, Joaquim.
El món rural d'època romana a Catalunya. L'exemple del nord-est.
Sèrie Monogràfica, 15, Centre d'Investigacions
Arqueològiques de Girona, Girona, 1995, 165 pàg.

Després que s'hagin escolat pels volts de dos mil·lennis, servem de l'antiguitat a les comarques del nord-est de Catalunya (llegiu-hi Empordà, Selva, Gironès, Pla de l'Estany i Garrotxa) una bona quantitat de restes materials arruïnades, soterrades i esmicolades, que se solen percebre com estelles massa sovint desconnectades d'un món ja desaparegut o que, si més no, ha sofert tantes transformacions que la nostra memòria col·lectiva per si sola és incapaç de reconèixer. Tanmateix, aquestes romanalles, esparses arreu, ens recorden quan les trobem la dimensió de la civilització a què pertanyien. Pràcticament no hi ha papers ni documents escrits de cap mena, la majoria s'han perdut de forma irremissible. Davant d'això, l'historiador ha d'oblidar-se dels lligalls dels arxius, sortir a fora i buscar sota terra, dins del mar i entre les parets de construccions més modernes aquestes estelles que romanen tan ocultes i dissimulades i que no són altra cosa que informació, preciosos bancs de dades d'una època que seria impossible de reconstruir si no existissin.

Més d'un segle d'investigació arqueològica a casa nostra ha servit per recuperar algunes d'aquestes estelles i, tot i que sens dubte en resten encara moltíssimes per descobrir, ja han proporcionat als investigadors un feix de dades que, inserides dins del que sabem del marc general d'aquella gran societat mediterrània que fou el món romà, permeten assajar per fi sense massa por un intent de reconstrucció i recuperació de la fesomia de les nostres comarques i dels seus habitants fa mil cinc-cents i dos mil anys.

Casas, Castanyer, Nolla i Tremoleda, els quatre autors d'aquesta recons-

trucció, han dedicat i dediquen una bona part de la seva vida professional a l'estudi de l'etapa romana a les comarques gironines. Fruit d'això, tenen més a l'abast que ningú tot el que han donat de si anys d'excavacions i d'estudis, la qual cosa els confereix una autoritat indiscutible a l'hora d'aplegar les dades i esbossar amb elles el que degué ser l'antiguitat romana a les nostres contrades.

L'elecció de centrar-se en el món rural no és casual. L'estructura econòmica i social de l'època girava exclusivament a l'entorn de l'agricultura, dels seus fruits i de la comercialització dels seus excedents, i tota l'organització del territori s'articulava en base a aquestes premisses.

Fora n'han quedat les ciutats (les *urbes*), la qual cosa vol dir sobretot Empúries i tot el que la seva excavació ha generat i genera, però també Girona i, naturalment en molta menor mesura, Caldes de Malavella i Blanes.

La primera part de l'obra, introductòria, ens revela la migradesa de les fonts escrites, i dóna una ullada ràpida als sistemes de recuperació i identificació del que hagi pogut restar del passat (excavació arqueològica, fotografia aèria i toponímia), alhora que es reconstrueix el paisatge de l'època, la xarxa de comunicacions i l'evolució i desaparició de l'estructura indígena de l'explotació del territori a partir de l'arribada dels romans. Aquí advertim per primera vegada el que serà una constant al llarg de tota l'obra: la sensació que, malgrat que el que tenim ha permès la confecció d'un estudi com aquest, les dades actualment disponibles són escassíssimes i l'investigador ha de tenir una gran capacitat de llançar hipòtesis, esbremar el seu enginy deductiu i recórrer a informacions més o menys indirectes com ara la documentació medieval i moder-

na o els quatre grans agrònoms llatins: Cató, Varró, Columel·la i Pal·ladi.

La segona part de l'obra és una completíssima descripció de les vil·les que actualment coneixem a les nostres comarques (tipologia, estructura, sistemes constructius, restes d'elements decoratius i de luxe), il·lustrada encertadament amb nombrosa planimetria, fotografies i, àdhuc, unes explicatives reconstruccions. Ens trobem aquí davant de la part central i bàsica de l'obra, d'on surten totes les dades, de la mateixa manera que la vil·la és la unitat d'exploració agrària central i bàsica de l'antiguitat a casa nostra. Així, ens adonem de la gran quantitat d'aquestes vil·les que hi ha esparses per tot el territori i de les diferències que hi pot haver entre elles, des de la riquesa dels mosaics de les vil·les suburbanes gironines de Can Pau Birol i del Pla de l'Horta fins a la modèstia de les explotacions rurals de Tolegassos o de Vilauba, per posar uns exemples ben coneguts.

Són precisament aquestes dues vil·les (Vilauba, al Pla de l'Estany i Tolegassos, a Viladamat, prop d'Empúries) les que, gràcies al seu continuat i prolongat procés d'excavació i investigació, aporten una bona part de la informació actualment disponible sobre el món rural romà al nord-est de Catalunya, i això es fa especialment patent a la tercera i quarta parts de l'obra, en què, a partir de tota la documentació descrita fins ara, es reconstrueix l'activitat econòmica d'aquestes explotacions i la vida quotidiana, els costums i els pensaments dels qui les habitaren.

Les restes carpològiques de Tolegassos

són les úniques que ens permeten, ara com ara, certificar la producció de cereals: la premsa d'oli de Vilauba ens parla de quina era una de les activitats bàsiques d'aquesta vil·la, almenys en una de les fases de la seva llarga existència. Les creences religioses estan exemplarment representades gràcies a l'extraordinària descoberta del larari de Vilauba, mentre que Tolegassos ha proporcionat fins i tot instrumental quirúrgic destinat a tractar les cataractes. Afegim-hi que pels volts de quinze anys d'investigació en ambdós jaciments s'han traduït en una quantitat de material impressionant i els han convertit, sens dubte, en models a repetir i a imitar. També ens fan adonar, tanmateix, del poc que sabem, donat que de la resta de vil·les se n'ha extret fins ara ben poca informació. Quantes desenes n'hi ha a les quals tot just s'ha començat a fer pessigolles? Quantes han estat destruïdes? De quantes se'n desconeix fins i tot la seva existència?

Fora de Tolegassos i Vilauba, només podem utilitzar tres o quatre vil·les més si volem restituir alguns aspectes de l'activitat econòmica i la vida quotidiana dels habitants de les vil·les. Fenals i Llafranc ens revelen una important activitat terrissera en bona part destinada a la fabricació d'àmfores per al transport, bàsicament, de vi. Roses té a partir del segle IV una indústria de saló i conserva de peix. La Font del Vilar, a Avinyonet de Puigventós, ha proporcionat nombroses restes de material que testimonien una intensa activitat agrícola i ramadera. Pel que fa al món funerari, la informació és tan escassa que, tret dels monuments sepulcralers de Lloret i Vilablareix, els

autors es veuen obligats a recórrer, malgrat que siguin part d'un jaciment *urbà*, a les necròpolis emporitanes. L'obra es clou amb un repàs ràpid a les transformacions visibles de la fi de l'Antiguitat (cristianització del país, època visigoda, desaparició i/o continuïtat d'algunes vil·les) i amb una completa bibliografia.

Arribats a aquest punt, ens adonem, fent balanç, que el viatge pel món antic al nord-est de Catalunya ha estat una experiència amena i educativa, però ensems completa i rigorosa. Els autors han fet servir totes les dades, al seu abast i amb un llenguatge senzill i entenedor, pensat per al gran públic, per a totes aquelles persones interessades en la història, han tractat sense excepció cadascun dels aspectes d'aquell món que tot just ara estem començant a besllumar. L'efecte d'una lectura planera i atractiva s'aconsegueix també gràcies a una abundant documentació gràfica i a l'absència de notes bibliogràfiques, un detall aquest que ja per si sol parla de les intencions, plenament aconseguïdes, dels autors.

Sens dubte, després d'això, el següent pas ha de ser continuar recuperant els fragments d'antiguitat que hi ha soterrats arreu perquè les llacunes i incerteses que l'estudi no ha pogut evitar es vagin pal·liant progressivament. Posar de manifest davant de tots els interessats –professionals i profans– el conjunt del que sabem és també evidenciar tot el que encara no sabem, i aquest fet constitueix un altre –l'únic que ens quedava per remarcar– dels grans assoliments d'aquesta obra.

Joan Llinàs i Pol

novetats – novetats – novetats – novetats

ALBERCH, Ramon. *Gualta*. Girona, Diputació i Caixa de Girona, 1996, 96 pàg. (Quaderns de la Revista de Girona, 63).

BADIA, Jordi i altres. *Guia de recursos educatius de la Selva*. Centre de Recursos Pedagògics de la Selva, 1996, 166 pàg.

CORTADELLAS, Xavier. *El poble dels Centfocs*. Llegendes de les Gavarres. Il·lustracions d'Albert Llenas. Tarragona, El Mèdol, 1996, 197 pàg.

COSTA i PRIVAT, Perfecte; SANTANACH i LLAGOSTERA, Ma. Dolers. *La pagesia de Sant Joan de les Abadesses*. Des de la repoblació de la vall fins als nostres dies. Girona, Palahí A.G., 1996, 454 pàg.

DALMAU, Agustí. *Imatges i records*. Ripoll. Barcelona, Viena-Columna, 1996, 60 pàg.

Enric Marquès. *Antològica*. 1931-1994. Girona, Ajuntament, 1996, 262 pàg.

FÀBREGA, Jaume. *El llibre del porc*. Barcelona, la Magrana, 1996, 380 pàg.

Estudis del Baix Empordà, 15. Sant Feliu de Guíxols, Institut d'Estudis del Baix Empordà, 1996, 218 pàg.

JIMÉNEZ, Àngel. *Sant Feliu de Guíxols (1939-1975)*. Sant Feliu de Guíxols, Ajuntament, 1996, 62 pàg.

Memòria de la recerca 1995. Girona, Universitat, 1996, 166 pàg.

Quaderns de la Selva, 8. Santa Coloma de Farners, Centre d'Estudis Selvatans, 1996, 269 pàg.

RIBOT, Pere. *La llum en el corriol*. Poemes. Riells de Montseny, 1996, 129 pàg.

SANTAEULÀLIA, J. N., *Terra negra*. Barcelona, la Magrana, 1996, 338 pàg.

TEIXIDÓ i SABALLS, Joan. *Els factors interns de la direcció escolar*. Girona, Universitat, 1996, 239 pàg.

VALENTÍ i GUITART, Benet. *Cronologia per a una història*. Bonmatí. Anglès, Ajuntament de Sant Julià del Llor i Bonmatí, 1996, 149 pàg.